

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій

Верховна Рада України,

грунтуючись на засадах статті 35 Конституції України, статей 9 і 11 Європейської конвенції з прав людини, що передбачають права на свободу совісті, релігії та об'єднання у релігійні організації і можливість обмеження відповідних прав законом в інтересах національної або громадської безпеки, захисту прав і свобод інших осіб,

визнаючи обов'язок держави захищати право на свободу совісті, релігії та об'єднання у релігійні організації, включаючи право громадян змінювати релігію та переконання і право релігійних організацій змінювати підлеглість релігійним центрам (управлінням), від протиправних посягань з боку будь-яких осіб, релігійних чи інших організацій, іноземних держав,

зважаючи на збройну агресію Російської Федерації проти України, підтримку цієї агресії Російською православною церквою і відзначаючи, що численні протиправні дії Російської православної церкви та підлеглих їй релігійних організацій на території України створюють загрозу національній та громадській безпеці, правам і свободам громадян України,

враховуючи рішення Ради національної безпеки і оборони України про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій),

ухвалює цей Закон.

Розділ І. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Стаття 1. Сфера дії Закону

1. Цей Закон з метою захисту національної та громадської безпеки, прав і свобод людини визначає особливості діяльності іноземних релігійних організацій в Україні.

2. Жодне з положень цього Закону не може тлумачитися як обмеження свободи сповідання релігії або переконань, права на дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів.

Стаття 2. Організаційні засади функціонування іноземних релігійних організацій

1. Для цілей цього Закону іноземною релігійною організацією є релігійна організація (в тому числі релігійне управління, об'єднання, центр) як юридична особа, що утворена та/або зареєстрована відповідно до законодавства іншої держави, має місцезнаходження за межами України.

Іноземні релігійні організації можуть здійснювати діяльність в Україні, за умови що їхня діяльність не шкодить національній або громадській безпеці, охороні публічного порядку, здоров'ю, моралі, правам і свободам інших осіб.

2. На території України заборонена діяльність іноземних релігійних організацій, які відповідають одночасно таким критеріям:

1) знаходяться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України;

2) прямо або опосередковано (в тому числі через публічні виступи керівників або інших органів управління) підтримують збройну агресію проти України.

До іноземних релігійних організацій, які знаходяться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, належать іноземні релігійні організації (в тому числі релігійні управління, об'єднання, центри), керівний центр (управління) яких знаходиться за межами України у відповідній державі-агресорі.

3. Іноземні релігійні організації, діяльність яких заборонена відповідно до цієї статті, визначаються статтею 3 цього Закону.

У разі якщо діяльність іноземної релігійної організації відповідає критеріям, визначеним частиною другою цієї статті, про що стало відомо після

набрання чинності цим Законом, заборона діяльності такої іноземної релігійної організації здійснюється шляхом внесення змін до частини першої статті 3 цього Закону.

Скасування заборони діяльності в Україні іноземних релігійних організацій, встановленої цим Законом, здійснюється шляхом внесення змін до цього Закону.

Стаття 3. Іноземні релігійні організації, діяльність яких в Україні заборонена

1. Зважаючи на те, що Російська православна церква є ідеологічним продовженням режиму держави-агресора, співучасницею воєнних злочинів та злочинів проти людяності, що вчиняються від імені Російської Федерації та ідеології "русского міра", діяльність в Україні Російської православної церкви заборонена.

2. Діяльність релігійних організацій, афілійованих з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до частини першої цієї статті, у тому числі безпосередньо або як складова частина іншої релігійної організації, або за наявності інших ознак, встановлених статтею 5¹ Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації", не допускається і такі релігійні організації припиняються у встановленому законом порядку.

Перелік релігійних організацій в Україні, афілійованих (пов'язаних однією чи декількома ознаками, визначеними статтею 5¹ Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації") з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, затверджується наказом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, та оприлюднюється на його офіційному веб-сайті.

У випадку, встановленому законом, діяльність в Україні іноземної релігійної організації, що знаходиться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до цього Закону, припиняється з дня набрання чинності цим Законом або законом про внесення відповідних змін до цього Закону.

Стаття 4. Наслідки заборони діяльності в Україні іноземної релігійної організації

1. До іноземних релігійних організацій, діяльність яких в Україні заборонена, застосовуються наслідки, встановлені законом.

Рада національної безпеки і оборони України застосовує обмежувальні заходи (санкції) до іноземних релігійних організацій, діяльність яких в Україні

заборонена відповідно до статті 3 цього Закону, в порядку, встановленому Законом України "Про санкції" та нормативно-правовими актами, прийнятими на його виконання.

2. З дня заборони діяльності в Україні іноземної релігійної організації:

1) діяльність в Україні іноземної релігійної організації, визначеної частиною першою статті 3 цього Закону, є припиненою з наслідками, встановленими законом;

2) правочини, пов'язані з використанням майна (оренди, найму, лізингу, інших форм користування чужим майном), строк дії яких не закінчився, вчинені між резидентами України та відповідною іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, а також із зареєстрованими в Україні юридичними особами, власником, учасником яких є така іноземна релігійна організація, що не привели свою діяльність у відповідність із цим Законом у строк, встановлений частиною третьою цієї статті, припиняються достроково;

3) застосовуються інші наслідки відповідно до Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації".

3. Іноземна релігійна організація, діяльність якої в Україні заборонена, не може бути власником, учасником зареєстрованих в Україні юридичних осіб. Такі юридичні особи повинні привести свій склад учасників у відповідність із цим Законом протягом трьох місяців з дня заборони діяльності в Україні відповідної іноземної релігійної організації. У разі якщо юридична особа не приведе склад учасників у відповідність із цим Законом у встановлений строк, така юридична особа припиняється на підставі рішення суду за наслідками розгляду позову центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії.

4. Відносини та/або зв'язки, та/або комунікації релігійних організацій, у тому числі релігійних громад, інших юридичних осіб приватного права з іноземними релігійними організаціями, діяльність яких в Україні заборонена, не допускаються, крім випадків, якщо вони здійснюються за погодженням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії.

Для отримання погодження особа, яка планує відносини та/або зв'язки, та/або комунікації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, звертається до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, з відповідною заявою. До заяви додається інформація з обґрунтуванням необхідності відносин та/або зв'язків, та/або комунікацій з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена.

Порядок надання індивідуального погодження на відносини та/або зв'язки, та/або комунікації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, форма заяви про надання погодження, перелік відомостей і додаткових документів, які додаються до неї, підстави надання та відмови

у наданні погодження, порядок моніторингу зв'язків і контактів з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, затверджуються Кабінетом Міністрів України.

5. Релігійна організація, яка діє в Україні, не може мати керівний центр (управління) за межами України в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, а також входити до структури (бути частиною) іноземної релігійної організації, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 цього Закону, або бути іншим чином афілійованою з такою релігійною організацією.

Стаття 5. Особливості припинення релігійної організації з мотивів пропаганди ідеології "руського міра"

1. Використання релігійних організацій для пропаганди ідеології "руського міра", у тому числі популяризації такої ідеології у будь-який спосіб та/або будь-якими засобами, що суперечить інтересам національної та громадської безпеки, територіальної цілісності України, забороняється.

При застосуванні положень абзацу першого цієї частини враховуються факти поширення пропаганди ідеології "руського міра" як безпосередньо релігійною організацією, так і її статутними або іншими органами управління, іншими особами, які діють від їхнього імені за завданням чи з дозволу або відповідно до іншого способу погодження незалежно від форми такого погодження.

2. Розгляд питання щодо підтвердження фактів використання релігійної організації для пропаганди ідеології "руського міра" здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. При розгляді можуть використовуватися висновки релігієзнавчої експертизи, інформація інших центральних органів виконавчої влади, дані публічних електронних реєстрів, а також інформація, отримана від фізичних та/або юридичних осіб, з медіа та інших відкритих джерел.

Розділ II. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності через 30 днів з дня його опублікування, крім:

1) підпункту 2 пункту 2 цього розділу, який набирає чинності через дев'ять місяців з дня, наступного за днем опублікування цього Закону;

2) пункту 6 цього розділу, який набирає чинності з дня, наступного за днем опублікування цього Закону.

2. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) розділ XIII "Перехідні положення" Цивільного процесуального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 48, ст. 436) доповнити пунктом 2 такого змісту:

"2. Цивільні справи про припинення діяльності релігійної організації, позови в яких були подані до набрання чинності Законом України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій" і розгляд яких у суді першої інстанції не завершений шляхом ухвалення відповідного рішення суду, продовжують розглядатися (завершуються) за правилами, що діяли до набрання чинності Законом України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій".

Розгляд апеляційних і касаційних скарг, а також інших заяв, передбачених цим Кодексом, у таких цивільних справах, які були подані до набрання чинності Законом України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", продовжується і завершується за правилами, що діяли до набрання чинності Законом України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій";

2) у Кодексі адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 48, ст. 436):

а) частину другу статті 22 доповнити пунктом 4 такого змісту:

"4) про припинення релігійної організації, передбачені статтею 289⁹ цього Кодексу";

б) частину другу статті 245 доповнити пунктом 8² такого змісту:

"8²) припинення релігійної організації, передбаченої статтею 289⁹ цього Кодексу, та передачу майна, коштів та інших активів, що перебувають в її власності, крім культового, у власність держави";

в) параграф 2 глави 11 розділу II доповнити статтею 289⁹ такого змісту:

"Стаття 289⁹. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про припинення релігійної організації

1. Дія положень цієї статті поширюється на розгляд адміністративних справ про припинення релігійної організації, передбаченої законом.

Право звернутися з адміністративним позовом про припинення релігійної організації має центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, або орган, уповноважений здійснювати реєстрацію статуту (положення) відповідної релігійної організації.

2. Адміністративні справи, зазначені у частині першій цієї статті, розглядаються як судом першої інстанції судом, визначеним частиною другою статті 22 цього Кодексу.

3. У разі відкриття провадження в адміністративній справі, зазначеній у частині першій цієї статті, або апеляційного провадження у такій справі та призначення судового засідання відповідний суд протягом трьох днів повідомляє про це позивача і зобов'язує його опублікувати відповідне оголошення у порядку, передбаченому частиною п'ятою цієї статті.

4. У разі постановлення судом першої інстанції в адміністративній справі, передбаченій частиною першою цієї статті, ухвали, яка підлягає апеляційному оскарженню, чи завершення розгляду справи шляхом ухвалення рішення суду суд першої інстанції після складення повного тексту відповідного судового рішення невідкладно, але не пізніше десяти днів з дати складення повного тексту рішення:

1) надсилає копії матеріалів справи в електронному вигляді до суду апеляційної інстанції для забезпечення можливості невідкладного розгляду апеляційних скарг на таке судове рішення у разі їх подання;

2) повідомляє про таке рішення позивача для опублікування оголошення у порядку, передбаченому частиною п'ятою цієї статті.

5. Оголошення про відкриття провадження в адміністративній справі, зазначеній у частині першій цієї статті, або апеляційного провадження у такій справі та призначення судового засідання, постановлення судом першої інстанції ухвали, яка підлягає апеляційному оскарженню, чи про завершення розгляду справи шляхом ухвалення рішення суду разом із копією відповідного судового рішення чи судової повістки оприлюднюється на веб-порталі судової влади України, а також на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, або органу, уповноваженого здійснювати реєстрацію статуту (положення) відповідної релігійної організації.

Через три дні з дня оприлюднення такого оголошення вважається, що учасники справи і всі заінтересовані особи належним чином повідомлені про судовий розгляд такої справи, дату, час і місце судового засідання, ухвалення і зміст оприлюдненого судового рішення у ній.

Неприбуття у судове засідання в суді першої чи апеляційної інстанції осіб, належним чином повідомлених про дату, час і місце розгляду справи в порядку, передбаченому цією частиною, не перешкоджає розгляду справи.

6. Апеляційна скарга на рішення суду в адміністративній справі, передбаченій частиною першою цієї статті, подається протягом двадцяти днів, а на ухвалу суду – протягом десяти днів з дня його (її) оприлюднення відповідно до частини п'ятої цієї статті.

Судом апеляційної інстанції в адміністративній справі, передбаченій частиною першою цієї статті, є Верховний Суд у складі колегії Касаційного адміністративного суду не менше ніж із п'яти суддів.

Судове рішення Верховного Суду у таких справах є остаточним і касаційному оскарженню не підлягає.

7. Адміністративна справа за позовною заявою про припинення релігійної організації вирішується судом першої інстанції протягом одного місяця після відкриття провадження у справі.

Суд апеляційної інстанції розглядає справу протягом одного місяця після відкриття апеляційного провадження.

8. За подання до адміністративного суду позовних заяв та апеляційних скарг у справах, визначених цією статтею, судовий збір не сплачується";

г) розділ VII "Перехідні положення" доповнити пунктом 4³ такого змісту:

"4³. В умовах воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 2102–ІХ, адміністративні справи за позовом до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, підсудні і вирішуються окружним адміністративним судом, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ (виключна підсудність)";

3) у Законі України "Про свободу совісті та релігійні організації" (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 25, ст. 283 із наступними змінами):

а) доповнити статтею 5¹ такого змісту:

"Стаття 5¹. Обмеження діяльності в Україні релігійної організації, афілійованої з іноземною релігійною організацією, що знаходиться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України

Не допускається діяльність в Україні релігійної організації, яка:

1) афілійована з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій";

2) афілійована з релігійною організацією, яка афілійована з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій".

Релігійна організація є афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", наявності однієї чи кількох з таких ознак:

1) релігійна організація безпосередньо або як складова частина іншої релігійної організації входить до структури (є частиною) іноземної релігійної організації, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", та/або афілійована з релігійною організацією, яка є афілійованою із зазначеною іноземною релігійною організацією;

2) в офіційних документах та/або рішеннях органів управління, та/або у статуті (положенні), та/або у документах, передбачених статутом (положенням) релігійної організації, що діє в Україні, наявні ознаки входження до структури відповідної іноземної релігійної організації, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", та/або релігійної організації, яка є афілійованою із зазначеною іноземною релігійною організацією;

3) в офіційних документах та/або рішеннях органів управління, та/або у статуті (положенні) іноземної релігійної організації, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", наявні ознаки щодо входження до її структури релігійної організації, що діє в Україні, або положення щодо права прийняття статутними органами управління зазначеної іноземної релігійної організації рішень з канонічних і організаційних питань, які є зобов'язальними для релігійної організації, що діє в Україні;

4) офіційними документами та/або рішеннями органів управління, та/або статутом (положенням) іноземної релігійної організації, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", передбачено обов'язкове входження керівників та/або повноважних представників релігійної організації, що діє в Україні, до статутних органів управління зазначеної іноземної релігійної організації;

5) іноземна релігійна організація, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", через підлеглість у канонічних та/або організаційних питаннях має можливість впливати на прийняття управлінських рішень та/або на діяльність релігійної організації, що діє в Україні;

6) іноземна релігійна організація, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", здійснює призначення, обрання, погодження, затвердження, благословення (або іншу адміністративну чи канонічну

процедуру, пов'язану з набуттям повноважень) керівника релігійної організації, що діє в Україні;

7) іноземна релігійна організація, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", приймає, погоджує, затверджує, благословляє, схвалює (або здійснює іншу адміністративну чи канонічну процедуру, пов'язану з набранням чинності) статут (положення) релігійної організації, що діє в Україні.

Пункт 4 частини другої цієї статті не застосовується у разі, якщо зазначені у цьому пункті суб'єкти, керівники та/або повноважні представники релігійних організацій заявили публічно в усній або письмовій формі про свою незгоду з призначенням до органів управління зазначеної іноземної релігійної організації, здійснили необхідні дії, у тому числі підготували відповідні заяви та/або інші документи для припинення повноважень і розірвання зв'язків з такою іноземною релігійною організацією";

б) частину третю статті 8 викласти в такій редакції:

"Держава визнає право релігійної громади на її підлеглість у канонічних та організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним центрам (управлінням), крім тих керівних центрів (управлінь), які знаходяться за межами України в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, і діяльність яких заборонена в Україні, та релігійних організацій, діяльність яких не допускається відповідно до вимог статті 5¹ цього Закону, а також вільну зміну цієї підлеглості шляхом внесення відповідних змін до статуту (положення) релігійної громади. Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін до статуту ухвалюється загальними зборами релігійної громади. Такі загальні збори релігійної громади можуть скликатися її членами";

в) статтю 9 доповнити частинами четвертою і п'ятою такого змісту:

"Держава визнає право релігійного центру (управління) на його підлеглість у канонічних та організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним центрам (управлінням), крім релігійних організацій, діяльність яких не допускається відповідно до вимог статті 5¹ цього Закону, та/або іноземних релігійних організацій, які знаходяться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, діяльність яких заборонена в Україні відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій". Держава визнає право релігійних організацій на вільну зміну такої підлеглості шляхом внесення відповідних змін до статуту (положення) релігійного центру (управління).

Рішення про зміну підлеглих та внесення відповідних змін до статуту (положення) ухвалюється загальними зборами органу управління релігійного центру (управління)";

г) статтю 10 доповнити частинами третьою і четвертою такого змісту:

"Держава визнає право монастирів, релігійних братств, місіонерських товариств (місій) на їх підлеглих у канонічних та організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним центрам (управлінням), крім релігійних організацій, керівний центр (управління) яких знаходиться за межами України в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, і діяльність яких заборонена в Україні відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", та релігійних організацій, які підпадають під дію статті 5¹ цього Закону, і вільну зміну цієї підлеглих шляхом внесення відповідних змін до статуту (положення) монастиря, релігійного братства, місіонерського товариства (місії).

Рішення про зміну підлеглих та внесення відповідних змін до статуту (положення) ухвалюється загальними зборами відповідного монастиря, релігійного братства, місіонерського товариства (місії)";

г) у статті 12:

у частині третій:

пункт 1 викласти в такій редакції:

"1) найменування, вид релігійної організації, її віросповідну приналежність і місцезнаходження";

доповнити пунктом 1¹ такого змісту:

"1¹) органи управління релігійної організації, їхню компетенцію, порядок прийняття ними рішень";

пункт 6 викласти в такій редакції:

"6) порядок вирішення майнових та інших питань у разі припинення релігійної організації";

частини сьому і восьму виключити;

д) у статті 14:

частину першу після слів "статут (положення)" доповнити словами "у трьох примірниках";

у частині другій:

в абзаці першому слова "належним чином засвідчені копії" виключити;

у пункті 1 слова "рішення (витягу)" замінити словами "оригінал рішення";

у пункті 2 слова "документа про право власності" замінити словами "належним чином засвідчена копія документа про право власності";

пункт 2 частини третьої доповнити словами "у трьох примірниках";

у частині четвертій:

у пункті 1:

слова "належним чином засвідчена копія протоколу (або витяг з протоколу)" замінити словами "оригінал протоколу";

слова "і доповнень" виключити;

слово "цих" замінити словом "таких";

у пункті 2 слова "і доповнення" і "та оригінал свідоцтва, виданого органом реєстрації (якщо таке видавалося)" виключити;

частину восьму доповнити словами "у трьох примірниках";

у пункті 1 частини дев'ятої слова "належним чином засвідчена копія рішення (витягу)" замінити словами "оригінал рішення";

частину дванадцяті доповнити словами "у трьох примірниках";

у частині тринадцятій:

в абзаці першому слова "належним чином засвідчені копії" виключити;

у пункті 1 слова "рішення (витягу)" замінити словами "оригінал рішення";

у пункті 2 слово "статуту" замінити словами "належним чином засвідчена копія статуту";

у пункті 3 слово "документа" замінити словами "належним чином засвідчена копія документа";

у частині шістнадцятій:

абзац перший викласти в такій редакції:

"До статуту (положення) релігійної організації у новій редакції додатково подаються";

у пункті 1 слова "рішення (витягу)" замінити словами "оригінал рішення";

у пункті 2 слова "чинної редакції" замінити словами "оригінал чи належним чином засвідчена копія чинної редакції";

частину двадцять першу викласти в такій редакції:

"Перевищення строків, встановлених цим Законом для ухвалення рішень про реєстрацію або відмову в реєстрації статуту (положення) релігійної організації може бути оскаржено в суді у порядку, визначеному законом";

е) частину другу статті 15 викласти в такій редакції:

"Рішення про відмову в реєстрації статуту (положення) релігійної організації, в реєстрації статуту (положення) релігійної організації у новій

редакції із зазначенням підстав відмови повідомляється заявникам письмово в десятиденний строк. Таке рішення може бути оскаржено до адміністративного органу вищого рівня. У разі відсутності адміністративного органу вищого рівня скарга подається до того самого адміністративного органу, який прийняв адміністративний акт, вчинив процедурні дії та/або прийняв процедурне рішення чи допустив бездіяльність, що оскаржуються, якщо при ньому утворено комісію з розгляду скарг. У разі якщо такий адміністративний орган не утворив комісію з розгляду скарг, позовна заява на адміністративний акт, процедурне рішення, дію чи бездіяльність адміністративного органу подається до суду відповідно до закону";

є) статтю 16 викласти в такій редакції:

"Стаття 16. Припинення релігійної організації

Релігійна організація може бути припинена:

- 1) у зв'язку з її реорганізацією або ліквідацією;
- 2) за рішенням суду у разі порушення цього Закону.

У судовому порядку релігійна організація припиняється лише у випадках:

- 1) вчинення релігійною організацією дій, недопустимість яких передбачена статтями 3, 5 і 17 цього Закону;
- 2) поєднання обрядової чи проповідницької діяльності релігійної організації з посяганням на життя, здоров'я, свободу і гідність особи;
- 3) систематичного порушення релігійною організацією встановленого законодавством порядку проведення публічних релігійних заходів (богослужінь, обрядів, церемоній, походів тощо);
- 4) спонукання громадян до невиконання своїх конституційних обов'язків або дій, які супроводжуються грубими порушеннями громадського порядку чи посяганням на права і майно державних, громадських або релігійних організацій;
- 5) засудження її уповноважених осіб за вчинення злочину проти основ національної безпеки України або за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтями 161, 190, 209, 258–258⁶, 436–438, 442, 447 Кримінального кодексу України;
- 6) невиконання у встановлений цим Законом строк передбаченого статтею 30 цього Закону припису про усунення порушення;
- 7) виявлення неодноразових фактів використання релігійної організації для цілей поширення пропаганди ідеології "русского міра";
- 8) виявлення порушень вимог щодо створення і діяльності релігійної організації, керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка здійснювала або здійснює збройну агресію проти України

та/або тимчасово окупувала частину території України, установлених Конституцією України, цим Законом та іншими законами України.

Суд розглядає справу про припинення релігійної організації у порядку, передбаченому законом.

У разі виявлення підстав для припинення релігійної організації, встановлених цим Законом, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, або орган, уповноважений здійснювати реєстрацію статуту (положення) відповідної релігійної організації, невідкладно звертається до суду з позовом про припинення релігійної організації.

Рішенням суду про припинення релігійної організації призначається комісія з припинення релігійної організації (ліквідаційна комісія).

Дослідження питання щодо наявності встановлених статтею 5¹ цього Закону ознак афілійованості релігійної організації, що діє в Україні, з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, за власною ініціативою або на підставі звернення органу державної влади, органу місцевого самоврядування, об'єднання громадян, інших осіб.

Повідомлення про початок дослідження питання щодо наявності встановлених статтею 5¹ цього Закону ознак афілійованості релігійної організації, що діє в Україні, з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті.

Після оприлюднення повідомлення про початок дослідження центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, може звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб про надання інформації, пояснень, документів, витягів з публічних електронних реєстрів, які необхідні для здійснення дослідження та встановлення наявності або відсутності ознак афілійованості, визначених статтею 5¹ цього Закону.

Для встановлення ознак афілійованості релігійної організації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, може використовувати висновки релігієзнавчої експертизи, інформацію, надану іншими центральними органами виконавчої влади, дані публічних електронних реєстрів, а також інформацію, отриману від фізичних та юридичних осіб, з медіа та інших відкритих джерел.

Під час оцінювання наявності або відсутності ознак афілійованості, визначених статтею 5¹ цього Закону, враховується належність, допустимість, достовірність кожного отриманого в ході дослідження факту, висновку, доводу, іншого доказу окремо, а також вірогідність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Наявність обставини, на яку будь-яка зацікавлена особа посилається як на підставу своїх доводів або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування. Мотиви визнання доказів більш вірогідними щодо кожної обставини, на підставі якої встановлюється наявність ознак афілійованості, можуть доводитися до відома релігійної організації одночасно з приписом.

У разі встановлення ознаки афілійованості релігійної організації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, вносить припис про усунення порушень і направляє його релігійній організації.

Одночасно з направленням припису про усунення порушень центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, складає перелік релігійних організацій, які входять до структури (є частиною) або пов'язані із структурою релігійної організації, щодо якої винесено припис про усунення порушень, та оприлюднює його на своєму офіційному веб-сайті. Зазначений перелік може змінюватися, доповнюватися або уточнюватися відповідно до відомостей, отриманих центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії.

Протягом 30 днів з дня отримання припису про усунення порушень релігійна організація зобов'язана усунути порушення, зазначені у приписі, та надіслати до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, звіт про усунення порушень з відповідними підтвердними доказами. Разом із звітом також можуть подаватися заперечення щодо встановлених ознак афілійованості, які стали підставою для винесення припису. Встановлений строк подання звіту може бути продовжений центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, за вмотивованим клопотанням релігійної організації, але не більш як на 60 днів.

Релігійна організація, яка входить до структури (є частиною) або пов'язана із структурою іншої релігійної організації, щодо якої прийнято рішення про визнання її афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", разом із звітом про усунення порушень також може подати заперечення проти того, що вона входить до структури (є частиною) або пов'язана із структурою або іншим чином афілійована із такою релігійною організацією.

На підставі зібраних у процесі дослідження матеріалів, у тому числі наданих релігійною організацією звіту та інших документів, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, встановлює наявність або відсутність підстав для висновку про усунення порушень або помилковість винесеного припису про усунення порушень. Припис про усунення порушень, винесений помилково, відкликається, про що повідомляється релігійна організація.

При встановленні наявності чи відсутності підстав для висновку про усунення порушень або помилковості винесеного припису про усунення порушень застосовуються правила оцінювання наявності або відсутності ознак афілійованості, встановлені цією статтею.

У разі якщо протягом встановленого цією статтею строку релігійна організація не надала звіт про усунення порушень або наданий звіт не підтвердив усунення порушень, зазначених у приписі про усунення порушень, та за відсутності підстав для відкликання припису про усунення порушень відповідна релігійна організація визнається афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", про що центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, приймає відповідне рішення, повідомляє відповідну релігійну організацію в письмовій формі та оприлюднює оголошення на своєму офіційному веб-сайті.

Після прийняття рішення про визнання релігійної організації афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії:

1) надсилає припис про усунення порушень релігійним організаціям, щодо яких наявні ознаки афілійованості з релігійною організацією, яка визнана афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", та/або релігійним організаціям, які входять до структури (є частиною) або пов'язані із структурою такої релігійної організації, визнаної афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій";

2) надсилає повідомлення про визнання відповідної релігійної організації афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", до Фонду державного майна України, органів місцевого самоврядування, інших юридичних і фізичних осіб, щодо яких є відомості про надання ними відповідній релігійній організації

у користування майна, для дострокового припинення прав користування майном, у тому числі дострокового припинення договорів оренди відповідного майна, укладених з релігійною організацією, скасування (дострокового припинення дії) рішень про надання відповідного майна у користування;

3) звертається до суду з позовом про припинення релігійної організації на підставі пункту 6 частини другої цієї статті.

Релігійна організація у будь-який час після визнання її афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", може подати до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, заяву про відкликання рішення про визнання її афілійованою у зв'язку із самостійним усуненням нею ознак афілійованості, встановлених статтею 5¹ цього Закону. До такої заяви додається звіт про усунення порушень з відповідними підтвердними доказами. Заява та доданий до неї звіт розглядаються в загальному порядку, встановленому цією статтею";

ж) у статті 17:

після частини другої доповнити вісьмома новими частинами такого змісту:

"Державне та/або комунальне майно, в тому числі культові будівлі, споруди і майно не може використовуватися або передаватися релігійній організації, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", а також релігійним організаціям, діяльність яких не допускається відповідно до статті 5¹ цього Закону.

Право користування державним та/або комунальним майном, надане релігійним організаціям, діяльність яких не допускається відповідно до статті 5¹ цього Закону, і укладені з такими релігійними організаціями договори, пов'язані з використанням державного або комунального майна (оренди, найму, лізингу, інших форм користування чужим майном) припиняються достроково, через 60 днів з дня прийняття рішення про визнання відповідної релігійної організації афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій". Договори, пов'язані з використанням державного та/або комунального майна іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", припиняються достроково через 60 днів з дня набрання чинності зазначеним Законом.

Правочини, вчинені всупереч частині третій цієї статті, є нікчемними.

Культова будівля, споруда – це будівля або споруда, що є об'єктом нерухомого майна, спеціально призначена для задоволення релігійних потреб

шляхом проведення богослужінь, релігійних обрядів, церемоній, процесій, ритуалів, молитов, служінь, релігійних зібрань та забезпечення інших видів релігійної практики.

Комплекс культових будівель – це топографічно визначена сукупність окремих або поєднаних між собою культових будівель, споруд, а також інших об'єктів, необхідних для забезпечення релігійної практики релігійної організації.

Культове майно – це майно, що призначене для проведення богослужінь, релігійних обрядів, церемоній, процесій, ритуалів, молитов, служінь, релігійних зібрань та забезпечення інших видів релігійної практики.

У разі виникнення сумнівів щодо належності будівлі, споруди або майна до культових центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, може призначити релігієзнавчу експертизу.

Релігійні організації мають право отримувати у безоплатне користування культові будівлі, споруди і майно, що перебувають у державній та/або комунальній власності, з метою проведення богослужінь, релігійних обрядів, церемоній, процесій, ритуалів, молитов, служінь, релігійних зібрань, релігійної освіти та забезпечення інших видів релігійної практики відповідно до внутрішніх настанов релігійної організації у порядку, встановленому законом".

У зв'язку з цим частини третю – десяту вважати відповідно частинами одинадцятю – вісімнадцятю;

частину вісімнадцятю викласти в такій редакції:

"Рішення державних органів з питань володіння та користування культовими будівлями і майном можуть бути оскаржені в адміністративному порядку відповідно до Закону України "Про адміністративну процедуру" та/або в судовому порядку, передбаченому Кодексом адміністративного судочинства України";

з) частину другу статті 18 викласти в такій редакції:

"Забороняється вчиняти будь-які дії, наслідком яких може стати відчуження майна релігійної організації, зокрема його продаж, обмін, передача у заставу, встановлення іпотеки, безоплатна передача у власність чи управління інших осіб, до завершення процедури зміни своєї підлеглості у канонічних та організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним об'єднанням шляхом реєстрації нової редакції статуту (положення) у порядку, визначеному цим Законом, та державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу у порядку, визначеному Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань";

и) у статті 20:

назву викласти в такій редакції:

"Стаття 20. Розпорядження майном, коштами та іншими активами релігійних організацій, що припинилися";

у частині першій слово "діяльності" виключити;
у частині другій слова "діяльності" і "колишньому" виключити;
у частині четвертій слова "припинила свою діяльність" замінити словом "припинилася";

у частині п'ятій слово "діяльності" виключити;

і) статтю 24 після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

"Відносини та/або зв'язки, та/або комунікації релігійних організацій з іноземними релігійними організаціями, діяльність яких заборонена в Україні відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", допускаються за наявності індивідуального погодження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, та підлягають здійсненню моніторингу в порядку, встановленому законодавством".

У зв'язку з цим частини третю і четверту вважати відповідно частинами четвертою і п'ятою;

і) статтю 30 доповнити абзацами восьмим – тринадцятим такого змісту:

"проведення дослідження щодо питання наявності ознак афілійованості релігійної організації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", у порядку, встановленому законодавством;

визнання релігійної організації афілійованою з релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій";

винесення обов'язкового до виконання припису про усунення порушень законодавства про свободу совісті та релігійні організації, форма якого затверджується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії;

надання індивідуального погодження на відносини та/або зв'язки, та/або комунікації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", та здійснення моніторингу зв'язків і контактів з такою іноземною релігійною організацією;

звернення до суду з позовом про припинення релігійної організації у випадках, встановлених законом;

здійснення інших дій, визначених цим Законом";

4) в абзаці третьому частини третьої статті 23 Закону України "Про прокуратуру" (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 2–3, ст. 12 із наступними змінами) слова "релігійних організацій" виключити;

5) у Законі України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" (Відомості Верховної Ради України, 2016 р., № 2, ст. 17 із наступними змінами):

а) абзац третій пункту 14 частини першої статті 1 викласти в такій редакції:

"центрального орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, – у разі державної реєстрації юридичних осіб – релігійних організацій (релігійних центрів, управлінь, монастирів, релігійних братств, місій та духовних навчальних закладів); Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації – у разі державної реєстрації юридичних осіб – релігійних організацій (релігійних громад)";

б) частину другу статті 4 доповнити абзацом четвертим такого змісту:

"Державна реєстрація юридичних осіб – релігійних організацій (релігійних громад) на підставі документів, поданих у паперовій або електронній формі, проводиться незалежно від місцезнаходження релігійної організації (релігійної громади). У разі припинення юридичної особи – релігійної організації (релігійної громади) на підставі судового рішення про припинення такої релігійної організації (релігійної громади) державна реєстрація припинення здійснюється суб'єктом державної реєстрації за місцезнаходженням відповідної юридичної особи";

в) абзац четвертий пункту 6 частини першої статті 15 викласти в такій редакції:

"Дія абзацу другого цього пункту в частині нотаріального засвідчення справжності підпису не поширюється на державну реєстрацію змін до відомостей про державний орган, орган місцевого самоврядування, громадське об'єднання, благодійну організацію чи релігійну організацію, що містяться в Єдиному державному реєстрі, а також на державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу, що вносяться на підставі розпорядчого акта державного органу, органу місцевого самоврядування";

б) у статті 9 Закону України "Про оренду державного та комунального майна" (Відомості Верховної Ради України, 2020 р., № 4, ст. 25):

частину другу доповнити словами "крім передачі релігійній організації в безоплатне користування або позичку державного або комунального майна, яке є культовим майном, зокрема культовою будівлею, спорудою, з метою проведення богослужінь, релігійних обрядів, церемоній, процесій, ритуалів, молитов, служінь, релігійних зібрань, релігійної освіти та забезпечення інших видів релігійної практики в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України";

після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

"3. Забороняється передавати державне та/або комунальне майно в безоплатне користування або позичку, або оренду іноземній релігійній організації, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону

України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", та юридичним особам, власником, учасником яких є така іноземна релігійна організація, а також релігійним організаціям, діяльність яких не допускається відповідно до статті 5¹ Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації". У разі якщо ознаки афілійованості, визначені зазначеною статтею, виявлені після передачі майна в безоплатне користування або позичку, або оренду, відповідний договір припиняється достроково, а рішення про передачу відкликається на підставі відповідного повідомлення центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії".

У зв'язку з цим частину третю вважати частиною четвертою;

7) частину восьму статті 5¹ Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" (Відомості Верховної Ради України, 2020 р., № 25, ст. 171; із змінами, внесеними Законом України від 6 вересня 2022 року № 2571–ІХ) після слів "що здійснюють професійне самоврядування у сфері нотаріату" доповнити словами "релігійні організації";

8) у частині першій статті 1 Закону України "Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну" від 22 травня 2022 року № 2265–ІХ; Відомості Верховної Ради України, 2023 р., №№ 47–50, ст. 120:

доповнити пунктом 1¹ такого змісту:

"1¹) ідеологія "русского міра" – російська неоколоніальна доктрина, в основу якої покладені шовіністичні, нацистські, расистські, ксенофобські, релігійні ідеї, образи і цілі, знищення України, геноцид Українського народу, невизнання суверенітету України та інших держав, яка має на меті насильницьке розширення російського наднаціонального імперського простору як способу реалізації особливого цивілізаційного права росіян на масові вбивства, державний тероризм, воєнне вторгнення до інших держав, окупацію територій, поширення канонічної території Російської православної церкви за межі території Російської Федерації";

пункт 3 доповнити словами "популяризація ідеології "русского міра" у будь-який спосіб та/або будь-якими засобами".

3. Через 60 днів з дня набрання чинності цим Законом договори безоплатного користування або позички, або оренди державного та/або комунального майна, укладені з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, достроково припиняються.

4. Релігійні організації, які станом на день набрання чинності цим Законом зареєстрували свої статuti (положення) відповідно до законодавства про свободу совісті та релігійні організації, зобов'язані протягом трьох місяців з дня

набрання чинності цим Законом привести свою діяльність, статuti (положення) у відповідність з вимогами цього Закону.

5. Забороняється будь-яка діяльність юридичних осіб, власником, учасником яких є іноземна релігійна організація, діяльність якої в Україні заборонена. Такі юридичні особи повинні привести свою діяльність у відповідність з вимогами цього Закону протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом.

6. Кабінету Міністрів України:

1) протягом трьох місяців з дня опублікування цього Закону:

забезпечити прийняття нормативно-правових актів, необхідних для реалізації цього Закону;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом;

здійснити встановлені законом заходи щодо повернення державного майна з користування іноземної релігійної організації, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій", та релігійних організацій, діяльність яких не допускається відповідно до статті 5¹ Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації";

2) протягом шести місяців з дня опублікування цього Закону здійснити встановлені законом заходи щодо повернення державного майна з користування юридичних осіб, власником, учасником яких є іноземна релігійна організація, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій".

Голова Верховної Ради
України

Р. СТЕФАНЧУК

м. Київ
20 серпня 2024 року
№ 3894–IX

